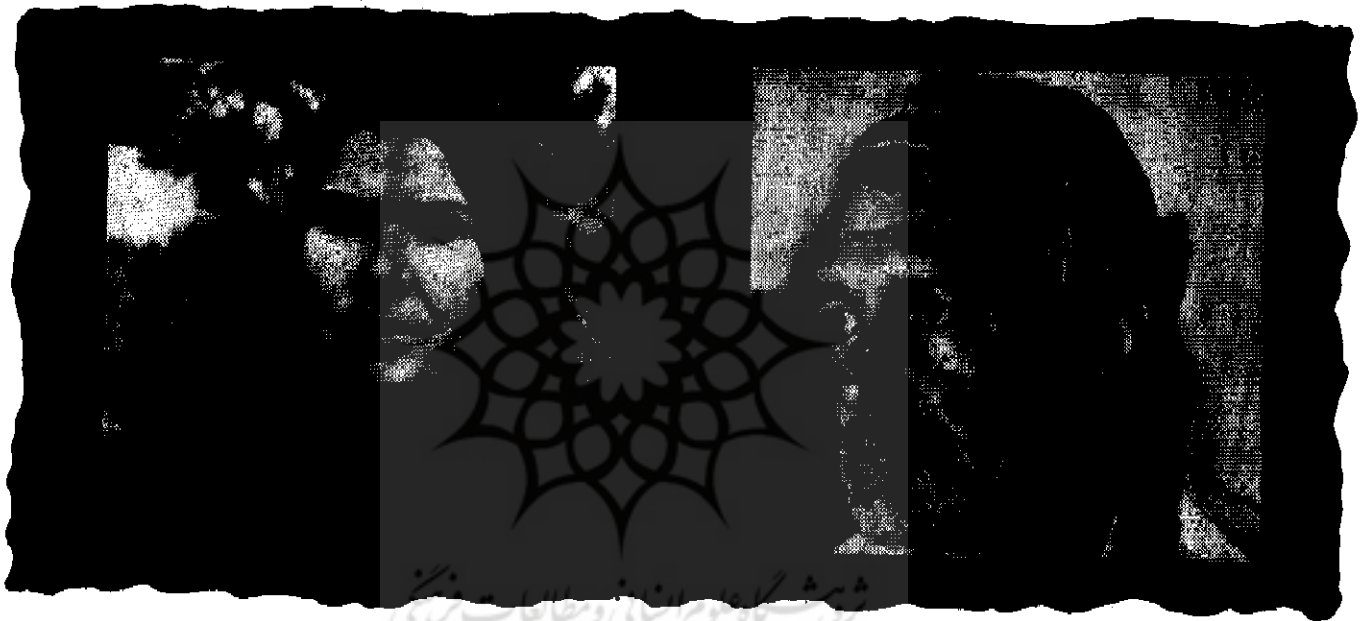

تئاتر خیابانی، جشنواره تئاتر بانوان و مشکلات تئاتر کشور

در گفت و گو با زوج هنری

آتش تقی پور و شهین علیزاده

□ آقای تقی پور با تشکر از شما که در این مصاحبه شرکت کردید، لطفاً بفرمایید برداشتن از تئاتر خیابانی چیست ؟

اجتماعی، سیاسی و برای مردم مطرح است را بیان می‌کند. در این نوع تئاتر هنرمند بجای تمرین قلبی، بیشتر به بداهه‌سازی مبادرت می‌ورزد. از سویی تئاتر خیابانی می‌تواند به دو صورت شکل بگیرد؛ شکل اول به صورت تئاتر صحنه‌ای است طوری که مردم بفهمند ما در حال اجرای تئاتر هستیم. در این شکل بوسیله گریم، لباس، حرکات موزون و مفهوم خاص و مورد نظر هنرمند به بیننده منتقل می‌شود. در شکل دیگر تئاتر خیابانی، مشخص نمی‌شود نمایش در حال اجرا است. تماشاگر در این صورت با نمایش همگام می‌شود و حتی ممکن است در آن دخالت کند و با بازیگران ارتباط برقرار کند ولو اینکه اجراکننده یک نفر باشد. تئاتر خیابانی در کوزان انقلاب به وفور اجرا شد بدون اینکه شخصی به این مسئله واقف باشد.

مهمترین تاکید تئاتر خیابانی بر مسائل اجتماعی است. هنرمند در

تقی پور: تئاتر در خیابان یا در محل‌ها به این معنی است که تئاتری را برای صحنه نمایش آماده کرده‌ایم ولی آن را در خیابان، میدان یا فضای باز اجرا می‌کنیم. کما اینکه خود ما این کار را کرده‌ایم البته نه به قصد اجرای تئاتر خیابانی، بلکه در محلی که برای اجرا رفته بودیم، مجبور شدیم در فضای باز اجرا کنیم. پی در اجرای تئاتر متعارف، اگر نمایش به جای صحنه در خیابان اجرا شود، تئاتر خیابانی محسوب نمی‌شود. تئاتر خیابانی به این معنا است که هنرمند با قصد و نیت قلبی در محلی که لزوماً صحنه تئاتر نیست، بتواند احساس و پیام خود را به مردم منتقل کند.

تئاتر خیابانی متکی به مسائل روز است. این تئاتر از نظر محتوا با مسائل اجتماعی سهم می‌شود و به ویژه مفاهیمی که از نظر مذهبی،

این نوع تئاتر با قصد قبلی حرکت می‌کند و از مردم ایده می‌گیرد. حتی ممکن است هدف خود را شخصاً به زبان نیاورد و دیگران آن را بیان کنند و یا بصورت ذهنی متوجه آن شوند. یکی از شکلهای تئاتر خیابانی را می‌توان هر روز در معابر عمومی شهر مشاهده کرد. به عنوان مثال شخصی در اتوبوس شروع به بازگویی مطلبی می‌کند. اشخاص دیگری در آن دخالت می‌کنند و هر کس نظر خود را بیان می‌کند. اینجا تئاتر خیابانی اتفاق افتاده است. شیوه‌های مختلف در زمینه تئاتر در کشورمان وجود دارد که در خارج از سالن نمایش اجرا می‌شود مثل تخت حوضی و تعزیه. درست است که یکی از ارکان تئاتر، مکان تئاتر است اما این مکان ممکن است هر جایی از قبیل کوچه، خیابان، معابر و ... باشد. باید دقت کرد که هر نمایشی که در کوچه و یا خیابان اجرا می‌شود، تئاتر خیابانی نیست. این اجرا می‌تواند نمایشی باشد که در سالن اجرا می‌شود. نقالی، شاهنامه خوانی و معرکه‌گیری همه در خیابان اجرا می‌شوند اما هیچکدام به معنای دقیق کلمه تئاتر خیابانی نیستند.

□ عنصر بداهه سرایی تا چه حد در این نوع تئاتر دخالت دارد؟

تقی‌پور: در تئاتر خیابانی قصد اصلی استفاده از فکر و ذهن تماشاگر است. این تئاتر قصد دارد با تکیه بر قوای فکری و ذهنی تماشاگر، موجبات کنش و واکنش آن را پدید آورد. این تئاتر تماشاگر را وادار به تفکر، تعقل و حتی بازی می‌نماید. عنصر بداهه سرایی در این میان نقش بسیار مهمی را بعهده دارد. دلیل استفاده از این عنصر نیز باز بودن فضای اجرا و متعدد بودن تماشاگران است - البته مسئله در تئاتر صحنه‌ای نیز وجود دارد اما در آنجا بعثت جورسمی و مؤدب فضا، کمتر به چشم می‌خورد - تماشاگران در این نوع تئاتر از خود واکنش نشان می‌دهند و اظهار نظر می‌کنند و بداهه سرایی در این میان برای تشدید همین اظهار نظر است. این نوع تئاتر براساس عقیده برشت که معتقد است تماشاگران باید در قضاوت نمایش و نتیجه‌گیری آن سهیم باشند، شکل می‌گیرد. البته قضاوت در اینجا زیاد مطرح نیست. پس عنصر بداهه سرایی در این میان از اهمیت خاصی برخوردار است و از مهمترین شاخصه‌های این نوع تئاتر بحساب می‌آید.

□ چه فرقی بین تماشاگران این تئاتر و تئاتر صحنه‌ای وجود دارد؟

تقی‌پور: تماشاگر تئاتر، نمایش خود را انتخاب می‌کند. آنها می‌دانند نمایشی که قصد دیدنش را دارند چه کسی نوشته و چه کسی آن را کارگردانی کرده است. اما تماشاگر خیابانی نمایش را انتخاب نمی‌کند. او احتمالاً در حال عبور است که ازدحامی از جمعیت زن و مرد را می‌بیند و از سر کنجکاو به سراغ آن می‌رود. او هیچ اطلاعی از نوشته، بازیگران و کارگردان نمایش ندارد. تئاتر خیابانی باید بقدری جذاب باشد که افراد را بطرف خود بکشد. این تئاتر باید قابلیت آن را داشته باشد که تماشاگر را از حالت غایب بودن در آورده و به یک بیننده پیگیر تبدیل کند.

□ اصولاً چه مسائلی در تئاتر خیابانی مطرح می‌شود؟

تقی‌پور: مسائل اجتماعی، تربیتی، سیاسی و ... ممکن است در این نوع تئاتر مورد استفاده قرار گیرد. شخصاً نمایشی را در «هایت پارک» لندن دیدم که نمونه بارز این نوع تئاتر محسوب می‌شد. اجتماعات مختلفی در آنجا وجود داشت که بسیار نزدیک هم

بودند. در یکی از این اجتماعات افکار و عقاید عیسی مسیح (ع) تبلیغ می‌شد، در اجتماعی دیگر، یک پناکستانی از سیاست‌های انگلستان انتقاد می‌کرد. هر کدام از آنها در اصل یک تئاتر خیابانی بود.

تئاتر خیابانی ممکن است به موضوعات تربیتی نیز علاقه نشان بدهد اما به دلیل اینکه قصد، تکیه بر احساسات تماشاگران است برای همین مسائل سیاسی از عمده مسائل مطرح در این نوع تئاتر است. در جریان انقلاب، تئاترهای خیابانی زیادی اجرا شد که در آنها از احساسات مردم استفاده شایانی بعمل آمد. مثلاً یک شعار ابتدا توسط یک نفر ادا می‌شد اما بعدها این فرد به صدها هزار نفر تبدیل شد. پس می‌شود به این شکل هم اجرا شود.

□ خانم عزیز زاده همان طور که مطلع هستید جشنواره تئاتر بانوان کشور چندی قبل برگزار شد. آیا شما به زنانه و مردانه بودن تئاتر اعتقاد دارید؟ عزیز زاده: نه. زن و مرد در تئاتر نمی‌توانند از هم جدا باشند زیرا هنگامی که ما هدفی از اجرای یک نمایش داریم عناصر ما برای بیان آن هدف عبارت از زن و مرد است. مسائل این دو هیچوقت جدا از هم نیستند مگر اینکه برای رفع بعضی از مشکلات موجود در جامعه قصد داشته باشیم تئاتر بانوان را به طور اخص مطرح کنیم. فکر می‌کنم تئاتر بانوان زمانی بدون مردان می‌تواند اتفاق بیفتد که بخواهیم آزادی بیشتری در کلام، حرکت و رفتار داشته باشیم. این مسئله در مورد آموزش بیشتر مصداق پیدا می‌کند، چون در آنجا باید بدن و بیان به شکل ویژه و خاص خود تمرین و آماده شود. به دلیل اینکه مسائل و مشکلات آقایان و خانم‌ها جدا از هم نیست، بنابراین تئاتر آنها هم نمی‌تواند جدا از هم باشد. تئاتر از زندگی انسانها نشأت می‌گیرد و انسان از زن و مرد تشکیل شده است برای همین تئاتر هم جدا از زن و مرد نمی‌تواند وجود داشته باشد. در عرصه زندگی و جامعه زن و مرد دوش به دوش یکدیگر در حال حرکت هستند بنابراین این جدایی در عرصه تئاتر معنا و مفهومی ندارد.

□ اگر قرار باشد زمانی در کشور تئاتر بانوان داشته باشیم، این تئاتر باید دارای چه خصوصیتی باشد؟

عزیز زاده: مهمترین ویژگی و خصوصیات این تئاتر دفاع از حقایق زن است. از سویی دیگر باید در این نوع تئاتر مسائل ویژه زن مطرح باشد.

تقی‌پور: تئاتر بانوان در صورتی بوجود می‌آید که تمام کارهای نمایشی را بانوان انجام بدهند. تمام بازیگران، کارگردان، کارکنان سالن و خلاصه تمام عوامل زن باشند. طبعاً مسائل مطرح در آن هم باید ویژه بانوان باشد. در این نوع تئاتر راحتی بیشتری برای بانوان وجود دارد. والا اگر تئاتری صرفاً توسط یک زن نوشته شده باشد و یا بوسیله یک زن کارگردانی شود، تئاتر بانوان نامیده نمی‌شود. از بین نویسندگان ایسن بر روی این مسئله کار کرده و نمایش «خانه عروسک» را نوشته است اما آن تئاتر بانوان محسوب نمی‌شود. در تمام دنیا تعداد نمایش‌هایی که برای بانوان نوشته شده است بسیار اندک است. زن و مرد در آفرینش و جامعه مکمل هم هستند در تئاتر نیز باید چنین شود. به نظر من باید تئاتر بانوان را در کشور تجربه کرد.

□ فکر می‌کنم یکی از تجربه‌های تئاتر بانوان توسط خانم مژگاب آدینه، و با اجرای نمایش «مرگ یزگرد» صورت گرفت. در آن نمایش تمام بازیگران حتی آسیابان مرد هم زن بود.

علیزاده: در آن نمایش چون خانم‌ها نقش آقایان را بازی می‌کردند مشکلات کمتر بود و راحت می‌توانستند ارتباط فیزیکی برقرار کنند. آن نمایش تا حد زیادی به تئاتر بانوان نزدیک بود.

تقی‌پور: اگر قرار است تئاتری به نام بانوان باشد دیدن آن برای آقایان درست نیست. وگرنه تئاتری که همه چیزش بریده باشد را مردها هم می‌توانند ببینند. اگر قرار است تئاتری واقعاً تئاتر بانوان باشد باید ویژگی‌هایی در آن باشد که احتمال دیدن آن برای مردها وجود نداشته باشد.

□ فکر می‌کنید عمده مشکلات تئاتر ما در چیست؟

تقی‌پور: قسمتی از مشکل به خاطر این است که نویسنده خوب کم داریم و یا اصلاً نداریم. شخصاً به دنبال نمایشنامه خوب رفته‌ام اما متأسفانه در اغلب اوقات به بن‌بست رسیده‌ام. اما اگر سیاست‌گذاری و حمایت درست باشد و مسئله جشنواره‌زدگی هم به نوعی حل شود، مسلماً تئاتر پیشرفت خواهد کرد. در مدت جشنواره مدتها به دنبال مسائل مختلف از جمله تجهیز، رزرو هتل، عوامل فنی و ... هستیم اما بعد از آن بلافاصله همه چیز تمام می‌شود. در حال حاضر بودجه‌های خیلی خوبی به مسائل هنری تعلق می‌گیرد. اما با این شکل ما که جزو هنرمندان حرفه‌ای کشور هستیم بصورت غیر حرفه‌ای عمل می‌کنیم. تئاتر حرفه‌ای در تمام مدت هنرمند خود را مشغول کار نمایش می‌کند. درگیری دائمی هنرمند با نمایش موجب می‌شود که هنرمند پیشرفت کند. اما در حال حاضر بخاطر اینکه مشکلات معاش هنرمندان حل نمی‌شود، آنها مجبور هستند به هر کاری تن بدهند و در نهایت جمع مرتب و منظم برای کار هنری که لازمه اصلی است پدید نمی‌آید.

علیزاده: همه اینها هم بخاطر این است که بازیگر حمایت نمی‌شود. اگر هنرمند از نظر مالی تأمین شود دیگر به سراغ کارهای کم ارزش‌تر نمی‌رود. تنها در این صورت است که تئاتر پیشرفت می‌کند. بارها به دوستان گفته‌ام که اگر از راه تئاتر در آمد مختصری داشتیم، امکان نداشت تن به کارهای دیگری مانند سریال‌های تلویزیونی بدهیم. در تئاتر لذت می‌برم و از آن زندگی دوباره پیدا می‌کنم. اما در تلویزیون چنین نیست. فکر می‌کنم اگر اکثر هنرمندان تن به کارهای مختلف می‌دهند بخاطر همین تأمین نشدن است. به جای اینکه هنرمند با یک نمایش تأمین شود مجبور است در چند نمایش بازی کند و باز تأمین نشود.

تقی‌پور: مسئله دیگر عدم سیاست‌گذاری درست و معقول فرهنگی است. برخلاف عقیده بعضی از هنرمندان شهرستانی، معتقدم در اکثر شهرستانها نیازی به ساختن سالن نیست بلکه آنها از این نظر هم تأمین هستند اما بخاطر اینکه برنامه درست و سیاست‌گذاری مناسبی ندارند این مشکلات پدید می‌آید. از سویی دیگر بسیاری از کسانی که مسؤول مستقیم تئاتر هستند از آن خوششان نمی‌آید. چرا باید این افراد متولیان هنر تئاتر باشند به کار در این زمینه برای فعالیت سالم فرهنگی و هنری واجب است و بسیاری از انحرافات جوانان به این وسیله حل خواهد شد.

□ تماشاگران ما به نوعی ساده‌پسند شده‌اند. علت آن هم مجموعه‌های تلویزیونی و آثار کم ارزش و بی‌ارزش آن است. تماشاگران عادت کرده‌اند آثار سطحی ببینند و در مواجهه با آثار جدی، میل و رغبت لازم را از خود نشان نمی‌دهند.

علیزاده: دقیقاً همینطور است. وقتی سریال ساعت خوش پخش می‌شود برای تماشاگران ما الگو می‌شود. تجربه شخصی من از این قضیه در اجرای دایسی وانیا است. وقتی روی صحنه می‌رفتم اشک‌هایم سرازیر می‌شد چون نمایش ما با نمایش پیروزی در شیکاگو همزمان شده بود. در سالن ما حدود ۱۰ نفر تماشاگر وجود داشت در صورتی که نمایش پیروزی در شیکاگو پُر بود. علتش هم استفاده آن نمایش از بازیگران سرشناس سینما بود.

□ قسمتی از این مشکلات توسط هنرمندان ایجاد شده است؟

علیزاده: بله دقیقاً. این هنرمندان هستند که مردم را به این آثار علاقه‌مند می‌کند. اگر آثار اجرا و پخش شده از تلویزیون انتخاب شده و مناسب باشد، تماشاگران به آن آثار عادت می‌کنند و دست به انتخاب می‌زنند. همین الان شبکه سوم بهترین شبکه تلویزیون است هم از نظر تنوع و هم از نظر انتخاب آثار برتر. نباید زیاد بی‌انصاف بود. الان هم کسانی هستند که از آثار برتر استقبال می‌کنند. وقتی ما نمایش «مده» را اجرا می‌کردیم بسیاری از تماشاگران پشت درها می‌ماندند. اما الان آثار خوب و برتر تصویب نمی‌شود و این به علت عدم حمایت دستگاه تئاتر کشور از هنر تئاتر است. حمایت تنها در مسئله مالی نیست بلکه تصویب آثار برتر نمایشی نیز نوعی حمایت محسوب می‌شود. اما متأسفانه چنین به نظر می‌رسد که گویی قرار نیست تئاتر خوب و جدی داشته باشیم. هنرمندان تئاتر در حال مزوی شدن هستند.

تقی‌پور: یک مسئله مهم اینجا است که اگر نمایشی مانند «بیا تا گل برافشانیم» فروش فوق‌العاده‌ای دارد پس چرا آن را ادامه نمی‌دهند؟ برای گذران زندگی بازیگر باید قیمت بلیط نمایش‌ها گران‌تر شود اما در حال حاضر قیمت یک بلیط تئاتر از یک پاکت سیگار هم کمتر است.

علیزاده: مسئله مهمتر از قیمت بلیط، مسئله تداوم و حمایت مستمر است. اصولاً جریان تئاتر در کشور استمرار ندارد.

تقی‌پور: جا برای فعالیت بیشتر وجود دارد اما تأمین‌کننده نیست. یک مقوله فرهنگی مثل تئاتر نباید به فکر بازدهی بود. هر نوع تئاتر موفقی، باید تأمین مالی و غیر مالی شود. کار فرهنگی باید همه جانبه شود و در همه جا از مدارس تا دانشگاه و از آنجا تا جامعه این کار باید، صورت بگیرد. از دولت، حکومت و سیاست‌گذاران توقع است که لااقل از مسائل مربوطه به امور مذهبی تئاتر حمایت جدی کنند. تا حال لااقل ۱۰ کار مذهبی کرده‌ام اما با استثنای یک مورد، بقیه هیچ حمایتی نشد. نمایش یادگار سال‌های شن نمایشی مذهبی بود که نه تنها هیچ حمایتی از آن صورت نگرفت بلکه نمایش بدون اجازه کارگران و بازیگران آن از تلویزیون پخش شد و این در حالی بود که برای این کار حتی یک ریال هم به عوامل نمایش دستمزد پرداخت نشد.

□ - با تشکر از شما و خانم علیزاده که در این گفتگو شرکت نمودید.